

Fylkesmannen i Nordland
Moloveien 10
8002 BODØ

Deres ref:
2007/4902

Vår ref:
\grott. SaltfjelletSvartisen-1\2008

Dato:
9. november 2008

UTTALELSE TIL VERNEPLAN FOR UTVIDELSE AV SALTFJELLET-SVARTISEN NASJONALPARK I RANA OG RØDØY KOMMUNER

Norsk Grotteforbund (NGF) viser til deres høringsbrev av 01.09.2008 Verneplan for utvidelse av Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark i Rana og Rødøy kommuner – Melding om oppstart. Norsk Grotteforbund gir med dette sin uttalelse til forslaget.

Vår uttalelse er delt i 5:

1. Om Norsk Grotteforbund og vårt arbeid for grottevern
2. Karst- og grotteforekomster innenfor området
3. Vernebestemmelser
4. NGFs uttalelse til arbeidet med utvidelse av Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark i Rana og Rødøy kommuner
5. Forhold som gjør norske grotter verneverdige

1. OM NORSK GROTTFORBUND OG VÅRT ARBEID FOR GROTTVERN

Norsk Grotteforbund (www.speleo.no) er et nasjonalt samarbeidsorgan for enkeltpersoner og lokalorganisasjoner som driver med grotting. NGF utgir Norsk Grotteblad (NGB) (www.speleo.no/ngb.htm), Norges eneste tidsskrift om grotting og speleologi (grotteforskning). NGF har arbeid for vern av grotter og karstforekomster som en del av sin formålsparagraf, jf. §§ 3 og 4 i våre vedtekter. Uttalelsen gis med bakgrunn i våre vedtekter, se: www.speleo.no/vedtekt.htm og i vedtak på årsmøtet i 1992.

Norsk Grotteforbunds vedtekter.

Norsk Grotteforbund har grottevern som en del av sitt formål. I vedtektenes §3 FORMÅL står det:
"NGF skal generelt virke for:

-...
-...
-Grottevern.
- ..."

I vedtektenes §4 GROTTTEETIKK står det:

"NGF og NGFs medlemmer forplikter seg til:

-Å verne alle grotter mot miljøfremmed ferdsel, og å begrense ferdselen i sårbare grotter.

-Å følge lover og regler som gjelder for fredede grotter. Disse lover og regler skal være retningslinjer for ferdsel alle grotter, enten de er fredet eller ikke."

Vedtak på Norsk Grotteforbunds årsmøte i 1992.

Til årsmøtet i Norsk Grotteforbund i 1992 hadde et utvalg, det såkalte Grottevernutvalget, lagt frem 2 forslag til avstemming. Det første forslaget gjaldt vernepolitiske uttalelser. Forslaget var som følger (gjengitt fra Norsk Grotteblad nr. 25, se også vedlegg 2) og ble enstemmig vedtatt:

1. *Årsmøtet i Norsk Grotteforbund (NGF) mener at det haster med å få utarbeidet, vedtatt og gjennomført en verneplan for grotter. I påvente av verneplanen anbefaler årsmøtet at myndighetene snarlig iverksetter midlertidig vern av de mest sårbare grotteforekomstene.*
2. *NGF går inn for at et utvalg av de mest verneverdige og sårbare grotteforekomstene blir stengt for all ferdsel, herunder også for NGF's medlemmer. Enkelte unntak, f.eks. for vitenskapelige undersøkelser, kan forekomme.
I tillegg vernes et utvalg av andre grotter. Ferdsel i disse kan tillates etter nærmere retningslinjer.*
3. *NGF forventer å få være med i diskusjonen om hvilke grotter som skal vernes i en verneplan og om vilkårene i verneplanen."*

2. GROTTE- OG KARSTFOREKOMSTER INNENFOR OMRÅDET

Grotter og karst dannes i kalkførende bergarter. I områder med kalkholdig berggrunn er det alltid muligheter for å finne nye, verdifulle grotter og karstforekomster. Karst og ikke minst grotter er meget sårbare og representerer både estetiske og forskningsmessige verdier, se nedenfor. Verdiene i grottene kan bli skadet/ødelagt både av souvenirjegere, industri- eller utbyggingsvirksomhet eller ren og skjær vandalisme.

En meget viktig karstlokalitet innenfor det foreslåtte verneområdet er Marmorslottet i elva Glomåga. Glomåga har gravd ut kalksteinen og laget jettegryter og ganger i et vell av farger og mønstre (for bilder se: www.eskilolsen.no/marmor1.htm). Norsk Grotteforbund klarer dessverre ikke å sammenligne Marmorslottets beliggenhet i forhold til verneområdet på de tilsendte kartskissene og vi kan derfor ikke si sikkert om Marmorslottet er inkludert verken i det eksisterende eller det foreslåtte verneområdet. NGF mener uansett at Marmorslottet må gis et sterkest mulig vern mot fysiske inngrep. NGF foreslår primært at Marmorslottet vernes som Naturminne etter Naturvernlovens §§ 11 og 12, sekundært at Marmorslottet som et minimum må inkluderes i Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark (hvis det ikke allerede er det).

Kunnskapen om karstforekomster og grotter i de aktuelle områdene i kommunene Rana og Rødøy er, som for andre områder i Norge, lite strukturert og spredt på flere tilfeldige personer. Publiserte undersøkelser av grottene innenfor det aktuelle området omfatter bl.a.

- Karsthuler i Nordland av Gunnar Horn, 1947 (se vedlegg 6). Horn beskriver bl.a. grottene *Bjørnpallflåggrotten* og *Fisktjørngrotten*, 2 grotter som kanskje ligger innenfor det foreslåtte verneområdet og legger ved kart over grottene.
- Undersøkelser i Blakkådalen juli 77 av Arne Grønlie i NGB 5, 1979 (vedlegg 7). Artikkelen gir en kort beskrivelse av noen grotter i Blakkådalen sør for Saltfjellet.

Norsk Grotteforbund mener for øvrig at Burfjellet sør for Austerdalen og Austerdalsvatnet også bør vurderes ut fra vernehensyn, enten nå eller senere. I Burfjellet er det mange grotter og flere av NGFs medlemmer har drevet utforskning og kartlegging av grottene og kartsforekomstene i Burfjellet i årevis.

3. VERNEBESTEMMELSER

NGF mener det er viktig med gode vernebestemmelser som gir grottene i området et effektivt vern mot ødeleggelse. Bestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta.

Grotter og karst innenfor et eksisterende verneområde er beskyttet mot veiutbygging, oppdemming, steinbrudd og andre fysiske inngrep. Men i hvilken grad vernet gir beskyttelse mot ødeleggende ferdsel er etter det NGF forstår, avhengig av type vern, geografisk område, vernebestemmelser m.v. Som eksempel nevnes følgende fra kapittel IV i den eksisterende verneforskriften for Saltfjellet - Svartisen nasjonalpark:

Om landskapet:

1.1 Det er forbudt å bryte løs stein, mineraler eller fossiler, det samme gjelder uttak av slikt materiale for salg. Grotter og karstforekomster er vernet mot naturinngrep og beskadigelse av enhver art. Det er forbudt å fjerne materiale eller forekomster fra grottene.

Denne bestemmelsen er helt i tråd med Norsk Grotteforbunds vedtekter og vi ønsker at denne bestemmelsen videreføres.

I verneforskriftens kapittel 6, *Om ferdsel og annen aktivitet*, står:

6.1 Fylkesmannen kan gi tillatelse til turlagsvirksomhet, naturguiding m.v. Det samme gjelder arrangementer av lokale reiselivsbedrifter, lag og foreninger, og vitenskapelig eller pedagogisk virksomhet som drives fra universitet, skoler eller andre institusjoner og som ikke strider mot vernebestemmelsene.

6.2 Fylkesmannen kan fastsette nærmere bestemmelser om ferdsel i parken dersom verneformålet gjør det nødvendig.

Med henvisning til punkt 6.2 kan det se ut som om at myndighetene kan utarbeide en forskrift som begrenser eller stopper all ferdsel i ei grotte, dersom den inneholder sjeldne og sårbare forekomster. Innholdet i en slik forskrift må sendes på høring slik at grunneier, berørte personer og foreninger kan gi sitt syn. NGF mener at verneforskriftene for Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark bør inneholde et krav om at organiserte, offentlige turer gjennom verneverdige og spesielle grotter må godkjennes av vernemyndighetene. Vi mener at eksisterende verneforskrift for Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark åpner for innføring av et slikt krav og at prinsippet altså er akseptert.

I den eksisterende forvaltningsplanen for Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark kapittel 4.4.8 står følgende tilråding: "*Stort sett er ikke den ferdsel som foregår i grottene i dag til skade eller i strid med verneformålet. Fylkesmannen stiller seg likevel positiv til sikring av enkelte spesielt sårbare grotter, og kan dersom hensynet til verneverdien tilsier det, innføre ferdselsrestriksjoner eller forby ferdsel i grotter.*" I kapittel 5.2 punkt 24 står [følgende arbeidsoppgaver vil bli aktuelle]: "*Legge restriksjoner på ferdsel i grottene dersom det blir nødvendig ut fra hensynet til verneformålene.*" NGF ønsker at denne tilrådingen videreføres.

Etter et lengre forarbeid har Direktoratet for naturforvaltning lagt fram forslag om opprettelse av Sjunghatten nasjonalpark for Miljøverndepartementet. Det er en glede at grotteinteressene er meget godt ivaretatt i tilrådingen. Her nevnes særskilt:

- I §2, **Formål**, oppgis 7 formål med nasjonalparken. 1 av formålene er å sikre grotter og karstformer mot all skade og mot at det fjernes biologisk eller geologisk materiale fra dem.

- I §3, **Vernebestemmelser**, punkt 1.1, står *Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder ... fjerning eller ødeleggelse av inventaret i grotter.*

Også andre og mer generelle bestemmelser styrker grotteinteressene. Norsk Grotteforbund ønsker at tilsvarende bestemmelser tas inn i vernebestemmelsene for et Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark.

Grottemiljøer over hele verden har anerkjent følgende regler for skånsom ferdsel i grotter:

- *Ta ingenting – bare bilder.*
- *Etterlat ingenting – bare fotavtrykk (og knapt nok det).*
- *Drep ingenting – bare tid.*

NGF ønsker at intensjonene i disse reglene blir innarbeidet i vernebestemmelsene for Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark. Vi må imidlertid innrømme at reglene ikke etterleves absolutt. Det er f.eks. alminnelig akseptert å etterlate tau og slynger og annet utstyr til senere bruk for seg selv og andre. Dette er ikke noe problem hvis ”senere bruk” er en ny tur 14 dager senere hvor alt blir tatt ut. Annerledes blir det hvis utstyret etterlates på ubestemt tid uten bestemte planer for når og av hvem det skal fjernes, da risikerer man at utstyret blir liggende for til slutt å ende opp som søppel. Innsetting av bolter gir små permanente merker i fjellet. Det er også vanlig at man under oppmåling av grotter markerer enkelte målepunkt slik at merket blir stående i årevis. Dette er imidlertid sjelden ansett som noe problem, NGF mener dessuten at vernebestemmelser og forvaltningsplan bør inneholde generell dispensasjon for mindre, nødvendige tiltak som følge av vitenskapelig arbeid (f.eks. markering av målepunkt i forbindelse med oppmåling). I trange og svært sårbare grotter bør det vurderes forbud mot bruk av carbidflamme, slik det er visse steder i England. Avføring fra mennesker anses som forsøpling og er uønsket selv om det graves ned, og bør ikke aksepteres i grotter.

NGF mener det i tillegg til generelle vernebestemmelser som gjelder alle grotter innenfor verneområdet, må kunne gis spesielle vernebestemmelser tilpasset de mest verdifulle grottene. Vi tenker her bl.a. på bestemmelser som vil begrense ferdselen i enkelte, spesifiserte grotter, jfr. vedtaket på NGFs årsmøte i 1992.

Det er meget sannsynlig at det senere vil bli oppdaget nye grotter der det vil være nødvendig med særskilte vernebestemmelser, som foreslått i avsnittet ovenfor. Det kan også oppstå situasjoner hvor det er behov for umiddelbare, strengere tiltak ut over generelle og spesielle bestemmelser for å beskytte kjente grotter. Vi mener derfor at vernebestemmelsene må gi myndighetene anledning til å i ettertid sette i verk midlertidige tiltak, om nødvendig å stenge en grotte fysisk, jfr. vedtaket på NGFs årsmøte i 1992.

Det vil også være en fordel om vernebestemmelsene inneholder en anmodning om at rapporter eller notater om nye grotte- og karstregistreringer innen verneområdet sendes forvaltningsmyndigheten.

4. NORSK GROTTFORBUNDS UTTALELSE TIL ARBEIDET MED UTVIDELSE AV SALTFJELLET-SVARTISEN NASJONALPARK I RANA OG RØDØY KOMMUNER

På grunnlag av det ovenforstående gir Norsk Grotteforbund følgende uttalelse til arbeidet med mulig utvidelse av Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark i Rana og Rødøy kommuner:

- 1. Norsk Grotteforbund ønsker at grensene for verneområdet trekkes slik at alle områder med kalkførende bergarter inkluderes i verneområdet. Norsk Grotteforbund vil spesielt fremheve Burfjellet sør for Austerdalen og Austerdalsvatnet i Rana som et viktig område i grotte- og karstammenheng.**

2. Norsk Grotteforbund mener at lokaliteten Marmorslottet i elva Glomåga må gis et sterkest mulig vern mot fysiske inngrep. NGF ønsker primært at Marmorslottet vernes som et Naturminne, sekundært at Marmorslottet i hvert fall inkluderes i Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark.
3. Norsk Grotteforbund mener at vernebestemmelsene må utformes slik at sårbare og/eller verneverdige grottene får et effektivt vern mot ødeleggelse.
 - 3a. Norsk Grotteforbund mener at vernebestemmelsene må inneholde spesielle bestemmelser for spesielt verdifulle og sårbare grottene i området. Bestemmelsene må bl.a. inneholde muligheten for å regulere eller begrense ferdselen i grottene for å hindre slitasje og forsøpling. Planene må inneholde muligheten for å om nødvendig forby all ferdsel og/eller stenge grotta fysisk i påvente av en egen verneplan for grotter.
 - 3b. Norsk Grotteforbund mener at vernebestemmelsene må inneholde generelle - bestemmelser for alle karstforekomster og alle kjente og ukjente grotter innenfor verneområdet. Bestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta. Bl.a. bør følgende allment anerkjente regler for skånsom ferdsel i grotter innarbeides i vernebestemmelsene:
 - *Ta ingenting – bare bilder.*
 - *Etterlat ingenting – bare fotavtrykk (og knapt nok det).*
 - *Drep ingenting – bare tid.*
 - 3c. Norsk Grotteforbund mener at vernebestemmelsene må gi myndighetene mulighet til å i ettertid iverksette midlertidige eller permanente tiltak for å beskytte nyopptagede forekomster eller iverksette strengere tiltak i kjente, sårbare, verneverdige grotter. Vernebestemmelsene må inneholde muligheten for å om nødvendig forby all ferdsel og/eller stenge grotta fysisk i påvente av en egen verneplan for grotter.
4. Norsk Grotteforbund mener at registrering av sårbare og/eller verneverdige grotter må med som en naturlig del av utredningsarbeidet.

5. FORHOLD SOM GJØR NORSKE GROTTER VERNEVERDIGE

Nedenfor beskrives 5 av de forhold som gjør norske grotter verneverdige:

1. Grotter inneholder mange spesielle geologiske forekomster, som ofte er unike for grotter. Her nevnes dryppstein, månemelk (et såkalt "halvorganisk" og osteaktig stoff), vannroderte steiner, vannroderte fjellvegger m.v. Disse har det ofte tatt flere tusen år å danne, samtidig er de ofte meget lette å ødelegge.
2. Forskning har vist at grotter er unike databaser for kunnskap om hvordan klima, fauna, flora og isbreer har utviklet seg i Norge (og i andre land) gjennom de siste millioner år. Denne kunnskapen kan tilegnes fra i hovedsak 2 kilder: Ved studier av sedimenter og andre levninger i grottene og ved å studere alderen på speleothemer (dryppstein) i grottene.
 - A. Det er meget vanskelig å finne sedimenter på landoverflaten i Norge som er eldre enn siste istid. Bare på meget beskyttede steder og der hvor iserosjonen har vært liten, f.eks. i grotter, har det vært mulig for eldre sedimenter å bli bevart frem til vår tid. Et godt eksempel på dette er isbjørnknoklene som ble funnet i ei grotte i Kjølsvik i 1991 (se vedlegg 3). Disse knoklene har siden blitt datert til å være 115.000 år gamle. Et annet eksempel på historiske funn i grotter er den 2900 år gamle bålplassen som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området (se vedlegg 4).
 - B. Studier av en fossil dryppstein fra Rana (datert til ca ½ million år vha. den såkalte Uran-serie dateringsmetoden) har fortalt oss at vi hadde tre på hverandre følgende varme perioder (mellomistider) hvor det var furu- og bjørkeskog under klimabetingelser som til dels var bedre enn i dag.

3. Mange grotter har med sitt absolutte mørke og ofte lave energitilgang utviklet spesielle økosystemer. De norske hule-økosystemene er foreløpig lite undersøkt. Vi kan forvente at disse økosystemene, små og store, kjente og ukjente, vil være svært følsomme for forstyrrelser.
4. Mange grotter har blitt brukt til gravkamre og inneholder dermed store arkeologiske verdier. Et eksempel på dette er Daumannshola på Fauske (se vedlegg 5).
5. Selve eksistensen av grotter, deres beliggenhet og retning m.v. kan gi mye informasjon om tidligere tiders klima og istider. Slik informasjon er vanskelig å få fra andre kilder. Dette gjør at selve området der det finnes grotter er verneverdig i seg selv.

For mer utfyllende beskrivelse av emnet henvises til artiklene *Grotteetikk* av Rolf Thorsen (vedlegg 8) og *Hvorfor er grotter verneverdige?* av Anders Westlund og Torstein Finnesand (vedlegg 9). Artikkelen *Hvorfor er grotter verneverdige?* inneholder følgende underkapitler:

- Grotter er meget sårbare
- Forhold som gjør norske grotter verneverdige
- Fredningsvedtak etter Naturvernloven
- Kalk og grotter innenfor eksisterende verneområder
- Foreslåtte fredningstiltak
- Bestemmelser i nasjonalparker, landskapsvernområder og naturreservater

Avsluttende merknader.

NGF vil til slutt oppfordre Fylkesmannen i Nordland til alltid å være oppmerksom på og ta hensyn til grotter og de verdier de representerer, i sitt arbeid. Vi vil også oppfordre Fylkesmannen til å ta initiativ til å få utarbeidet en verneplan for grotter. Dette er noe NGF har ivret for lenge, jfr. bl.a. vedtaket på årsmøtet i Norsk Grotteforbund i 1992.

Med vennlig hilsen

Anders Westlund
Verneansvarlig i Norsk Grotteforbund

Vedlegg:

1. *Noen synspunkter på dannelsen av kalksteinsgrotter.* Av: Stein-Erik Lauritzen.
2. Vedtak 6 fra NGFs årsmøte i 1992. (Norsk Grotteblad nr. 25).
3. Artikkel om 115 000 år gamle bjørneknokler funnet i ei grotte i Tysfjord. (Nordlands Framtid lørdag 8. januar 1994.)
4. Artikkel om en 2900 år gammel bål plass som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området. (Aftenposten 20.05.1996.)
5. *Daumannshola. Et 900 år gammelt gravkammer.* Av Åge Karlsen. (Norsk Grotteblad nr. 34.)
6. Beskrivelse av *Bjørnpallgrotten* og *Fisktjørngrotten*. Av Gunnar Horn. (NGU 165 Karsthuler i Nordland.)
7. *Undersøkelser i Blakkådalen juli 77.* Av Arne Grønlie. (Norsk Grotteblad nr. 5.)
8. *Grotteetikk.* Av Rolf Thorsen. (Norsk Grotteblad nr. 50.)
9. *Hvorfor er grotter verneverdige.* Av Anders Westlund og Torstein Finnesand. (Norsk Grotteblad nr. 50.)